

Jeszcze jedna uwaga. Zabrakło w prezentowanych narracjach wyraźnego odniesienia do uwarunkowań świata w fazie płynnej nowoczesności, zwłaszcza że autorka w rozdziale *Nauczyciel w okresie ponowoczesnych przemian edukacyjnych* znakomicie charakteryzuje komplikacje i wyzwania, jakie towarzyszą konstruowaniu modelu roli zawodowej nauczyciela w rzeczywistości zdecentrowanej i pełnej ryzyka. Szkoda, że ten wątek nie został szerzej uwypuklony w opowieściach pedagogów (albo jego ewentualny brak skomentowany). Cóż, otwiera się przestrzeń dla dalszych badań.

Usterki, na jakie zwróciłem uwagę, to w gruncie rzeczy drobiazgi. Otrzymałmy naprawdę dobrą książkę. Urszula Tabor nieźle pisze, argumentuje przejrzysto, ma zmysł syntezy, a przede wszystkim przeprowadziła arcyciekawe badania, które ukazują nam barwne smugi światów jedynych – nauczycieli *w drodze*, w niepowtarzalnej podróży, z ich bagażem doświadczeń, kompleksami, pasjami, mniemaniem i tęsknotami.

*Krzysztof Maliszewski**

Monika Piątek, *Płeć a rozwój religijności. (Badania empiryczne osób w wieku od 12 do 24 lat)*, Wydawnictwo PWSZ im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2008, ss. 220.

W 2008 roku ukazała się praca Moniki Piątek pt. *Płeć a rozwój religijności (Badania empiryczne osób w wieku od 12 do 24 lat)*, opublikowana przez Wydawnictwo PWSZ im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu. Celem rozprawy było dokonanie analizy religijności młodzieży żeńskiej i męskiej w wieku od 12 do 24 lat. Autorka nawiązała w niej do psychologicznej koncepcji rozwoju Cz. Walesy, która uwzględnia ogół wymiarów życia religijnego. W swoich pracach posłużyła się wywiadem eksploracyjno-krytycznym do badania religijności, zawierającym pytania o charakterze otwartym. Otrzymane wyniki rozpatrzyła zgodnie z poznawczą analizą strukturalnego modelu religijności, a także wedle 31 kategorii interpretacyjnych wyodrębnionych przez grupę sędziów kompetentnych. Wśród nich uwzględniono m.in. aspekty egzystencjalne, stany, procesy rozwojowe, wzorce rozwoju. Posłużyły one opisowi poszczególnych przejawów życia religijnego respondentów.

Na książkę M. Piątek złożyło się pięć rozdziałów. Pierwszy z nich obejmuje problematykę psychologicznych aspektów religijności (s. 13–43). Autorka wyszła od przedstawienia strukturalnej definicji religijności, wyróżniając i opisu-

* Dr Krzysztof Maliszewski, adiunkt w Zakładzie Podstaw Pedagogiki i Historii Wychowania w Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

jąc kolejne jej parametry: więź ze wspólnotą osób wierzących, praktyki, moralność, świadomość, uczucia, decyzje i doświadczenie religijne, wreszcie formy wyznania wiary. W dalszej kolejności skupiła się na zagadnieniu rozwoju religijnego oraz jego wewnętrznych, zewnętrznych i koordynacyjnych uwarunkowaniach. Po dokonaniu przeglądu wybranych teorii rozpatrywanego rozwoju (zarówno autorstwa polskich, jak i zagranicznych autorów), scharakteryzowała okresy rozwoju religijnego w oparciu o aktualny stan badań empirycznych, w tym te, które odpowiadają wiekowi badanej młodzieży (tj. fazę kształtowania się religijności autonomicznej oraz okres formowania się religijności autentycznej).

Rozdział drugi stanowi ujęcie płciowości człowieka w aspekcie psychologii różnic (s. 45–74). Rozpoczynając od przedstawienia różnych stanowisk odnoszących się do rozumienia pojęcia płci na gruncie psychologii, M. Piątek przeszła do ukazania psychologicznych koncepcji, jakie wyjaśniają proces formowania się świadomości własnej płci. Wiele uwagi poświęciła teorii społecznego uczenia się. W dalszej kolejności omówiła wybrane koncepcje kobiecości i męskości (podkreślając istnienie w tym obszarze nurtu minimalistycznego i maksymalistycznego), a następnie skupiła się na zagadnieniach dotyczących sfery poznawczej i społecznej oraz emocjonalności i moralności kobiet i mężczyzn. Prezentując wyniki badań różnych autorów, zwróciła również uwagę na relację – płeć a osobowość, a także na podobieństwa i różnice w zakresie religijności.

W rozdziale trzecim autorka przedstawiła metodologiczne podstawy swoich badań (s. 75–88). Główny problem badawczy rozprawy sprowadziła do następującego pytania: jakie są uwarunkowania oraz prawidłowości rozwoju religijności żeńskiej i męskiej młodzieży? Na podstawie analizy literatury przedmiotu i szeregu założeń teoretycznych sformułowała hipotezy badawcze. Jako metodę badań obrała wywiad eksploracyjno-krytyczny, pozwalający na uzyskanie istotnych dla podjętej pracy danych jakościowych. Poza szczegółowym omówieniem procedury badawczej, autorka scharakteryzowała grupę respondentów oraz kryteria ich doboru, a także wyjaśniła zasady opracowania wyników badań.

Rozdział czwarty i zarazem najbardziej obszerny, zatytułowany *Rozwój religijności młodzieży żeńskiej i męskiej w świetle badań własnych* (s. 91–165), obejmuje analizę kolejnych parametrów religijności osób badanych na podstawie wyodrębnionych elementów życia religijnego. Szczególną wagę M. Piątek przywiązała do kwestii zmian rozwojowych oraz różnic dotyczących płci. Ukazanie przemian w zakresie poszczególnych przejawów religijności pozwoliło na uchwycenie specyfiki rozwoju relacji do Boga badanej młodzieży. Autorka dokonała psychologicznej analizy rozwoju religijności dziewcząt i chłopców (mężczyzn i kobiet) w dziedzinie: więzi ze wspólnotą osób wierzących, praktyk religijnych, moralności religijnej, świadomości religijnej, uczuć religijnych, decyzji religijnych, doświadczenia religijnego, wreszcie form wyznania wiary. Jak stwierdziła: „Zmiany rozwojowe, które można zaobserwować w badanych

grupach mają charakter ilościowy i jakościowy. Często są zakotwiczone w indywidualnej historii i niepowtarzalnym osobistym doświadczeniu” (s. 93).

W rozdziale piątym M. Piątek dokonała weryfikacji wcześniej sformułowanych hipotez oraz postawiła hipotezy interpretacyjne (s. 167–182). Zauważyła, iż najmniejsze różnice pomiędzy badanymi kobietami i mężczyznami występują w przypadku najistotniejszych jej zdaniem wymiarów religijności, a mianowicie więzi ze wspólnotą osób wierzących i formach wyznania wiary. Większe różnice stwierdziła m.in. w zakresie rozwoju świadomości religijnej, uczuć religijnych oraz doświadczenia religijnego. Jak podała natomiast w zakończeniu – rozwój religijności badanych kobiet wiąże się przede wszystkim z kształtowaniem kompetencji społecznych i językowych, z kolei w przypadku mężczyzn z rozwojem poznawczym. Zwróciła także uwagę na różnice dotyczące dynamiki rozwoju religijności, biorąc pod uwagę płeć respondentów. Autorka podała, iż: „W całościowym ujęciu rozwój religijności kobiet i mężczyzn jest do siebie zbliżony i zdecydowanie niewiele jest różnic w porównaniu z podobieństwami. Prawdopodobnie wynika to ze specyfiki badanego zjawiska («przed Bogiem wszyscy są równi»), charakteru badań (badania psychologiczne), a przede wszystkim zachodzących szybko zmian kulturowych, zgodnie z którymi zanikają stopniowo stereotypy płciowe i odmienne oczekiwania społeczne” (s. 186).

Recenzowana praca liczy 220 stron. Lekturę książki ułatwiają w znacznym stopniu zamieszczone w niej tabele i wykresy (rozdział czwarty), przejrzyste zaplanowany spis literatury, a także aneks zawierający zastosowane przez autorkę narzędzie badawcze oraz tabele ilustrujące rozkłady liczbowe.

Rozprawa Moniki Piątek to cenne i interesujące źródło wiedzy na temat rozwoju religijności współczesnej młodzieży żeńskiej i męskiej, a także jego swobodnych dynamizmów i uwarunkowań. Można potraktować ją jako ważny wstęp do kolejnych, bardziej szczegółowych badań nad rozpatrywanym zagadnieniem. Książkę tę polecam nie tylko pracownikom nauki, wykładowcom akademickim czy studentom kierunków humanistycznych, ale także – jak sugeruje zresztą sama autorka – wychowawcom, katechetom, duszpasterzom, terapeutom, wreszcie rodzicom i opiekunom.

*Tomasz Różański**

* Mgr Tomasz Różański jest doktorantem w Katedrze Socjologii Edukacji i Pedagogiki Społecznej Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK w Toruniu.